

Høringsuttalelse fra Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur om ”Utkast til reglar om fullmakter og behandlingsprosedyre i rettskrivingssaker”.

Kulturdepartementets ref. 2009/00739, dato 25.06.2012

Noen generelle bemerkninger om nåværende normtilstand

Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur erkjenner at språkutviklingen fører med seg et visst fortløpende normeringsbehov, særlig i forbindelse med slike ting som forkortelser, utenlandske navn og andre innlån. Vi registrerer også at Språkrådet legger vekt på Språkmeldingens intensjon om stabilisering av rettskrivningen både for bokmål og nynorsk, idet det fastslår at ”det i løpet av få år [har] skjedd ei opprydding i rettskrivinga og ei omlegging av sjølve rettskrivingssystemet i så vel bokmål som nynorsk”, og tilføyer at ”[f]øresetnaden i språkmeldinga om stabilitet bør derfor kunne leggjast til grunn for lang tid framover.” Hvis dette skal tolkes dit hen at den nåværende offisielle rettskrivning for bokmål og nynorsk representerer et optimalt ”ryddighets”-nivå, vil vi nok si oss uenige.

Enhver som benytter – og leser kritisk – Bokmålsordboka og Tanums store rettskrivningsordbok, vet at man der vil finne et betydelig antall ord- og bøyingsformer som enten er marginale eller ikke-eksisterende i moderne skriftspråk, og som fra et usus-synspunkt ikke hører hjemme i moderne autoritative ordbøker. Den stabilitet disse formene representerer, er av språkpolitisk, museal art og har ingenting med allment akseptert, innarbeidet språkbruk å gjøre. Det må også være et tankekors at ledende norske medieinstitusjoner innretter – og til dels også publiserer – egne strengere bruksnormer nettopp på grunn av de praktiske håndterlighetsproblemer den variasjonsrike og uenhetlige offisielle boksmålsnormen skaper.

Problemene er enda større for nynorskens vedkommende. Det fremgår også klart av Språkrådets utkast, især av omtalen av språkrådsstyrets forslag om utarbeidelse av ”ei tilrådd norm for nynorsk som ei hjelp til språkbrukarar som kunne trenga hjelp til å handtera valfridommen i rettskrivinga”. Generelt understrekes det at ”[e]tter dei siste rettskrivingsreformene i bokmål og nynorsk er det framleis etter måten stor valfridom i norsk rettskriving”. Også av den grunn er det positivt at Språkrådet nå ser det som en oppgave å drive aktiv veiledning om (stilistisk-grammatisk) konsekvens i utnyttelsen av valgfriheten. Etter Akademiets syn må det ansvarlige fagråd imidlertid ut over dette ta alvorlig det både kortsiktige og langsiktige systematiske arbeid med en aktiv språkbruksobservasjon som på sikt kan føre til en enklere og mer konsistent, sterkere usus-orientert og dermed mer realistisk offisiell norm. Det er selvfølgelig riktig at mer omfattende endringer av denne art avgjøres i departementet.

Kommentarer til enkelte punkter i utkastet

- Vi er helt enig i at man ikke bør være ”for raskt ute med å gjera bindande normeringsvedtak”. Det hadde man til dels ganske dårlige erfaringer med i Norsk språkråd på 1990-tallet.
- Det er helt riktig at ”skrivereglar [kan] vera vanskelege å praktisera fordi dette ofte krev evne til grammatisk analyse”. Det er ingen innvending mot skrivereglar

(forstått som innholdet i Finn-Erik Vinjes veletablerte og allment anvendte pamflett om emnet), ei heller mot Språkrådets måte å håndtere dem på, men en oppgave for norskundervisningen i skolen. Det står ikke helt klart for oss hva som menes med ”ei klargjering av den status ulike delar av dette regelverket skal ha”.

- I beskrivelsen av styret formuleres det intet krav til medlemmenes fagkompetanse. Det gjøres imidlertid for fagrådsmedlemmenes vedkommende: ”... styret må sikra at kvart fagråd er breitt samansett og har nødvendig fagkompetanse.” Likevel ser vi at styret gis avgjørende myndighet overfor fagrådet. Vi noterer oss i denne sammenheng følgende: ”Det er ikkje naturleg at departementet skal kunna overprøva Språkrådet i spørsmål der det faglege innslaget er sterkt dominerande.” Er departementet mindre egnet til å ta en faglig avgjørelse enn et styre som er sammensatt uavhengig av faglige kvalifikasjonshensyn? Minstekravene til vedtaksførhet i styret kan også gi foranledning til en viss uro omkring representativitet og faglig kvalifikasjonsgrunnlag: ”Styret er vedtaksført når anten leiar eller nestleiar og minst fem andre medlemmer eller varamedlemmer er til stades” (ny § 3). Det innebærer at blant 6 medlemmer kan vedtak fattes med nestleders dobbeltstemme, hvilket forekommer oss å være en ganske spinkel basis, eller av flertall som representerer en annen målform enn den vedtaket gjelder.

Det bør være et grunnleggende prinsipp at de som har fullmakt til å fatte bindende vedtak om en av de to språkformer på Språkrådets vegne, også har en solid faglig bakgrunn for å gjøre det. I det nye fagrådet for rettskrivning og normering er deres antall meget lite (3 – eller 4?, se neste kulepunkt) allerede som det er. Da bør prinsippet ikke utvannes ytterligere gjennom et styre som ikke kan forutsettes å ha de relevante normeringskvalifikasjoner eller den mest nærliggende språklige bakgrunn.

- Når det gjelder det fagrådet som skal beskjeftige seg med spørsmål som gjelder rettskrivning og skriveregler, er det, så vidt vi kan se, ikke tatt noe forbehold om at representantene fra sekretariatet bare skal ha talerett, ikke stemmerett (jf. ny § 5, tredje ledd), i motsetning til hva som bestemmes for de andre fagrådernes vedkommende (ny § 5, fjerde ledd). Vi mener forholdene på dette punkt bør være like for alle fagrådernes vedkommende.
- Vi finner det generelt utilfredsstillende at Norge i motsetning til våre naboland ikke har en offisielt godkjent større rettskrivningsordbok. For bokmålets vedkommende burde Tanums store rettskrivningsordbok naturlig egne seg for dette formål, selv om den stadig inneholder en god del som er fjernt fra aktuell skriftspråklig usus. Mye av dette uheldige form- og ordformtilfanget har sitt opphav i en ”systemtenkning” som dessverre ikke så sjelden har vist seg villedende i forhold til språkbruken. Vi anbefaler at man generelt nedtoner ”systemhensyn” til fordel for hensynet til ”usus” – aktuell og akseptert språkbruk.